

Lietuvos istorijos institutas (LLI)

**Konflikto genealogija modernėjančioje visuomenėje. Lietuvos atvejis
(XIX–XX a.)**

Programos trukmė: 2022–2026 m.

Lietuvos istorijos instituto mokslinės veiklos kryptis: „Lietuvos visuomenės ir valstybės raida iki XXI amžiaus pradžios (istorija, istoriografija, pagalbiniai istorijos mokslai ir kita)“

Visuomenės modernėjimas nereiškia sklandaus kryptingo judėjimo link pažangos. Jį lydi socialiniai, etniniai, politiniai, kultūriniai konfliktai ir įtampos, sukelti modernizacijos fenomenų (urbanizacija, industrializacija, sekuliarizacija, masinis raštingumas, masinė kultūra etc.), taip pat politinių režimų kaita (Lietuvos atveju tai 1905 „laisvėjimo“ metai, 1908–1910 m. „reakcija“, 1915 m. vokiečių okupacija, 1918 m. tautinės valstybės susikūrimas, 1926 m. perversmas). Visuomenę keitė kartinės reformos, tokios kaip baudžiavos panaikinimas, žodžio laisvės, rinkimų teisės suteikimas, migracija, revoliucija, karai ir naujos ideologijos (nacionalizmas, socializmas etc).

Ankstesni, ypač apibendrinantys tyrimai, leidžia skirti esminius modernėjančios visuomenės konfliktus: dėl gilėjančios socialinės diferenciacijos, individualizacijos, gamybos racionalizacijos ir kitų veiksnių eizėja tradiciniai visuomenės ryšiai, atsiranda įtampų tarp senos ir užgimstančios vertybių sistemų; tarp politinės, ekonominės ir privačios sferų formuojasi autonominė pilietinė visuomenė, bendradarbiaujanti, konfliktuojanti ar ieškanti kompromiso su tradicinėmis institucijoms; irstant tradicinei agrarinei visuomenei didėja socialinės, tarptetinės ir tarpkonfesinės įtampos, formuojasi ir stiprėja etnonacionalizmai, keičiasi valdžios etnopolitikos, kartais vedančios prie kraštutinių konfliktų išraiškų. Karai ir revoliucijos taip pat keičia visuomenės elgseną, neretai smurtas tampa kasdieniu reiškiniu, neišnykstančiu ir pokario visuomenėje, formuojasi „prievartos ciklas“.

Pagrindinė mokslinių tyrimų programoje sprendžiama problema – modernėjančios visuomenės konfliktai, jų mastas, dinamika ir raiška, jų įveikos pažinimas, interpretacija, kokybiškai naujų žinių sukūrimas ir perteikimas visuomenei.

Programos tyrimai prisidės prie geresnio suvokimo Nepriklausomos Lietuvos kūrimo iššūkių, su kuriais susidūrė pilietinė visuomenė Lietuvoje.

Preliminarūs mokslinių tyrimų programos uždaviniai:

- 1) Tirti agrarinės visuomenės irimo sukeltus konfliktus tarp tradicinių visuomenės grupių ir institucijų;
- 2) Išsiaiškinti, kaip nacionalizmo ar socializmo ideologijos, skatinusios naujų įsivaizduojamų bendruomenių kūrimą, „skaldė“ tradicines „institucijas“ (pavyzdžiui, konfesines bendruomenes);
- 3) Išsamiai nagrinėti, kaip visuomenėje vykstantys konfliktai atsispindi istorinių naratyvų kūrime;
- 4) Nustatyti, kaip autokratinio Rusijos imperijos režimo sąlygomis kito Lietuvos visuomenės saviorganizacijos lygis ir pobūdis XX a. pradžioje, ką visuomeninių organizacijų bei kitų pilietinės visuomenės institucijų kūrimosi tendencijos sako apie visuomenės konsolidaciją ar diferenciaciją;

- 5) Plėsti žinias apie etnonacionalizmą sukeltų konfliktų įveikos koncepcijas XX a. pradžioje;
 - 6) Atskleisti, kaip skirtingos politijos, perėjus iš agrarinės visuomenės su aiškiu etnokonfesiniu darbo pasidalijimu į masinio raštingumo visuomenę, reikalaujančią unifikuotos švietimo sistemos, sprendė etninės/kalbinės/konfesinės įvairovės keliamas problemas;
 - 7) Tirti, kaip kinta socialinės įtampos bei konfliktai neordinarinėmis aplinkybėmis (revoliucijos, karo, bevaldystės metu);
 - 8) Išsiaiškinti, ar nacionalizuojančioje tautinėje valstybėje, kuri ne tik „įtautina“ „savus“, bet ir kuria aiškia etninę hierarchiją su tituline tauta ir tautinėmis mažumomis, neišvengiamai stiprėja etninė nepakanta ir tarpetninis smurtas.
 - 9) Tirti, kodėl ir kaip kinta karo patirtys ir atmintis skirtingose Lietuvos etninėse bendruomenėse.
- Programos vykdymui reikalingos lėšos metams: **233 888 eurai**